

ਸੰਸਾਰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਆਇਆ

ਇੰਜੀਲ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪਾਠਕ ਉਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਮਸੀਹ ਦੇ ਵਕਤ ਫ਼ਲਸਤੀਨ ਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਬੀ. ਐੱਸ. ਡੀਨ ਨੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਕੁਦਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਉਵੇਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਕੇਮ ਵਿਚ ਅਬਰਾਹਾਮ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤੰਬੂ ਗੱਡਣ ਵੇਲੇ ਸੀ,’’ ਪਰ ‘‘ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ।’’ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਸਮਾਜ (*synagogues*) ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸਦੂਕੀਆਂ ਜਿਹੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁੱਟਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਤੇ ਰੋਮ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ। ਉਹ ਸਭ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਆਈਆਂ?

ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮਾਂ ਵਿਚਲਾ ਵਕਫ਼ਾ

ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਈਆਂ।

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਯਹੂਦੀ ਬਾਬਲ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਕਨਾਨ ਵਾਪਸ ਆਏ ਸਨ² ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਿਤਾਬ ਨਹਮਯਾਰ ਜਦਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਕਿਤਾਬ ਮਲਾਕੀ ਸੀ। ਯਹੂਦੀ ਲੋਕ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਮਸੀਹਾ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਲਈ ਰਾਹ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੂਤ ਦਾ ਰਾਹ ਤੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਲਾਕੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

‘‘ਵੇਖੋ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੂਤ ਨੂੰ ਘੱਲਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜਿਹ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਲਦੇ ਹੋ ਅਚਾਣਕ ਆਪਣੀ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਹਾਂ, ਨੇਮ ਦਾ ਦੂਤ ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ, - ਵੇਖੋ, ਉਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ (ਮਲਾਕੀ 3: 1; ਵੀ ਵੇਖੋ 4: 5, 6)।

ਖਾਮੋਸ਼ੀ

ਮਲਾਕੀ ਅਤੇ ਇੰਜੀਲ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਰ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਦੀ³ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਸੀ। ‘‘ਖਾਮੋਸ਼ੀ’’ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਨਬੂਵਤ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਖ਼ਾਸ ਦੂਤ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇ ਸਨ। ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਅਤੇ ਨਬੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ (ਮੱਤੀ 11: 13; ਲੂਕਾ 16: 16; ਲੂਕਾ 24: 44 ਵੀ ਵੇਖੋ)।

ਖ਼ੁਦਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਵਿਰਾਮ ਕਿਉਂ ਲਾਇਆ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਐੱਫ਼. ਲੇਗਰਡ ਸਮਿੱਥ ਨੇ ਕਈ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਜਤਾਈਆਂ ਹਨ;⁴ (1) ਸ਼ਾਇਦ ਖ਼ੁਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਕੌਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਨਾਟਕੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਖ਼ਿਰ, ਯਿਸੂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ, ਕਈ ਕਿਆਫ਼ੇ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। (2) ਸ਼ਾਇਦ ਮਸੀਹ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਬੂਵਤਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਸ਼ਲੀ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਲੰਮੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੋਂ

ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਹੋਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣਾ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖੀ ਕਾਢ ਨਹੀਂ ਸੀ। (3) ਸ਼ਾਇਦ ਖੁਦਾ ਮਸੀਹਾ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਢੁਕਵੇਂ ਹੋਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੌਲਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, ‘ਜਾਂ ਸਮਾਂ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ’ (ਗਲਾਤੀਆਂ 4:4)। ਦ ਨਿਊ ਲਿਵਿੰਗ ਟ੍ਰਾਂਸਲੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ‘ਪਰ ਜਦ ਸਹੀ ਵਕਤ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ’ ਹੈ।

ਵਸੀਲੇ

ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਸਮਾਂ ਨਬੂਵਤਾਂ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਵਕਤ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਰੀਏ ਹਨ।

(1) *ਅਪੋਕ੍ਰਿਫਲ ਲੇਖ*। ਕੁਝ ਬਾਈਬਲਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਚੌਦਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ‘ਅਪੋਕ੍ਰਿਫਾ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ‘ਅਪੋਕ੍ਰਿਫਾ’ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ‘ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ।’ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ,⁵ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਉਹਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।⁶ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਫ਼ਰੀਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੁੱਤਪ੍ਰਸਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ, ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਰੀਤਾਂ ਰਿਵਾਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ। ਮੱਕਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ 175 ਅਤੇ 132 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ।

(2) *ਜੋਸਿਫਸ ਦੇ ਲੇਖ*। ਜੋਸਿਫਸ ਇਕ ਯਹੂਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਲਗਭਗ 37 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਟਾਈਟਸ ਦਾ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਉਸੇ ਦੌਰਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਅਹਿਮ ਕਿਤਾਬਾਂ *ਦ ਐਂਟੀਕੁਇਟੀਜ਼ ਆਫ ਦ ਜਿਊਡਜ਼* (ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ) ਅਤੇ *ਦ ਜਿਊਇਸ ਵਾਰਜ਼* (170 ਈ. ਪੂ. ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਵਿਰਤਾਂਤ) ਹਨ।⁷ ਜੋਸਿਫਸ ਦੇ ਕੁਝ ‘ਤੱਥਾਂ’ ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਲੇਖ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜ਼ਰੀਆ ਹਨ।

(3) *ਕਈ ਯੂਨਾਨੀ ਅਤੇ ਰੋਮੀ ਗਵਾਹੀਆਂ*। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਦਾ ਇਸ ਲੜੀ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(4) *ਪੁਰਾਤੱਤਵੀ ਖੋਜਾਂ*। ਫਲਸਤੀਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਹਿਮ ਖੋਜਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਚਾਨਣ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।

(5) *ਵਚਨ*। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਚਾਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ

ਦੋਹਾਂ ਨੇਮਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਚਾਰ ਸੌ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ, ਖੁਦਾ ਆਪਣੇ ਮਕਸਦਾਂ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਬਾਬੁਲ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਬੂਕਦਨੱਸਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਾਨੀਏਲ 2 ਆਧਿਆਇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

... ਇਕ ਵੱਡੀ ਮੂਰਤੀ ਹੈਸੀ। ... ਜਿਹੜੀ ਬਲਵੰਤ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਚਮਕ ਅੱਤ ਉੱਤਮ ਸੀ ... ਅਤੇ ਉਹ ਦਾ ਰੂਪ ਭਿਆਣਕ ਸੀ। ਰਹੀ ਉਹ ਮੂਰਤ, ਉਹ ਦਾ ਸਿਰ ਚੌਖੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਦੀ ਹੱਕ ਅਤੇ ਉਹ ਦੀਆਂ ਬਾਂਹਾਂ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ, ਉਹ ਦਾ ਢਿੱਡ ਅਤੇ ਉਹ ਦਾ

ਪੇਟ ਪਿੱਤਲ ਦੇ। ਉਹ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ, ਉਹ ਦੇ ਪੈਰ ਕੁਝ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕੁਝ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸਨ (ਦਾਨੀਏਲ 2:31-33)।

ਦਾਨੀਏਲ ਨੇ ਨਬੂਕਦਨੱਸਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ (ਅਤੇ ਬਾਬੁਲ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ) ਸੋਨੇ ਦਾ ਸਿਰ ਸਨ (ਆਇਤਾਂ 37, 38)। ਫਿਰ ਨਬੀ ਨੇ ਆਖਿਆ:

ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਰਾਜ ਉੱਠ ਖੜਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਥੋਂ ਛੋਟਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਤੀਜਾ ਰਾਜ ਪਿੱਤਲ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ। ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਰਾਜ ਲੋਹੇ ਵਰਗਾ ਕਰੜਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾ ਤੋੜ ਕੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਦਾ ਤਿਵੇਂ ਉਹ ਤੋੜ ਕੇ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਕੁਚਲ ਦੇਵੇਗਾ (ਆਇਤਾਂ 39, 40)।

ਬਾਈਬਲ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਜਾਣ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਦਾਨੀਏਲ 2 ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਚਾਰ ਰਾਜ (1) ਬਾਬੁਲ ਦੀ ਹਕੂਮਤ, (2) ਮਾਦਾ ਫਾਰਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ, (3) ਯੂਨਾਨੀ ਹਕੂਮਤ, (4) ਰੋਮੀ ਹਕੂਮਤ ਹੀ ਸਨ।⁹

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਤਕ ਪਹਿਲੀ ਹਕੂਮਤ (ਬਾਬੁਲ) ਦਾ ਪਤਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਹਕੂਮਤ (ਮਾਦਾ ਫਾਰਸ) ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੀ ਆ ਗਈ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਦਾਨੀਏਲ 5:28, 30, 31; 6:8, 12, 15, 28; 8:20; 10:1; 11:1; ਅਜ਼ਰਾ 1:1-4; ਅਸਤਰ 1:19)। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੂਜੀ, ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੈ।

ਮਾਦਾ ਫਾਰਸ ਕਾਲ⁹ (539-333 ਈ. ਪੂ.¹⁰)

ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੁਆਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਕਨਾਨ ਉੱਤੇ ਫਾਰਸੀਆਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ। ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਹਿਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਫਾਰਸੀਆਂ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਫਾਰਸੀ ਹਾਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿ ਕੇ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਵੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ।

ਇਸ ਕਾਲ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕਨਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਘੁਲ ਮਿਲ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਤਣਾਅ ਵਧ ਗਿਆ (ਵੇਖੋ ਅਜ਼ਰਾ 4:4; ਨਹਮਯਾਹ 4:1-8)। ਇਹ ਲੋਕ ਯਹੂਦਾ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਮਰੀਆ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵੱਸ ਗਏ ਸਨ (ਵੇਖੋ ਅਜ਼ਰਾ 4:10, 17; ਨਹਮਯਾਹ 4:2); ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਸਾਮਰੀ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।² ਰਾਜਿਆਂ 17:24-33 ਵਿਚ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਮਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਯਹੋਵਾਹ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਆਇਤ 33 ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, 'ਉਹ ਯਹੋਵਾ ਦਾ ਭੈਅ ਤਾਂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ ਪਰ ... ਆਪਣੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।' ਯਿਸੂ ਦੇ ਆਉਣ ਵੇਲੇ, ਸਾਮਰੀ ਲੋਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ (ਯੂਹੰਨਾ 4:3, 4)। ਯਹੂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਮਰੀਆਂ ਦੇ ਤਣਾਅ ਭਰੇ ਸਬੰਧ ਦੇ ਕਾਰਣ ਯਿਸੂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਬਣਿਆ (ਲੂਕਾ 10:33; 17:16; ਯੂਹੰਨਾ 4:9)।

ਯੂਨਾਨੀ ਕਾਲ¹¹ (333-165 ਈ. ਪੂ.)

(1) ਸਿਕੰਦਰ ਮਹਾਨ (333-323 ਈ. ਪੂ.)। 336 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ, ਵੀਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ

ਸਿਕੰਦਰ ਮਹਾਨ ਨੇ ਯੂਨਾਨ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਕੁਝ ਹੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਪਣੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਹਿਜਕੀਏਲ 26 ਅਤੇ 28 ਵਿਚ ਸੂਰ ਨਗਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਬੂਵਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਕਾਰਣ ਯੂਨਾਨੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਯੂਨਾਨੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨੀਲ ਅਤੇ ਸਿਕੰਦਰੀਆ ਨਾਮਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਇਆ। ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਖ਼ਾਸ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ ਕਿ ਤਦ ਤਕ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਬਣ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਨਵਾਂ ਨੇਮ ਕੋਇਨੀ (ਆਮ ਬੋਲ ਚਾਲ ਦੀ) ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।¹²

ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ 333 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਜੋਸਿਫ਼ਸ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਮਹਾ ਯਾਜਕ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰਪਨਾਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਇਸ ਜਿੱਤ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਦੂਰ ਦਰਾਜ਼ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਉਪਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤਿਆ।

ਇਸ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ, ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਵਰਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਲਈ। ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ।

323 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਸਿਕੰਦਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸੱਤਾ ਲਈ ਵੀਹ ਸਾਲ ਤਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਖੀਰ, ਉਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਯੂਨਾਨ, ਏਸ਼ੀਆ, ਮਿਸਰ ਅਤੇ ਸੀਰੀਆ ਦੇ ਚਾਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਗਈ।¹³ ਸਾਡੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਸਰ ਅਤੇ ਸੀਰੀਆ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਟਾਲਮੀਆਂ¹⁴ ਨੇ ਮਿਸਰ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਦ ਕਿ ਸਿਲਕੋਸੀਆਂ¹⁵ ਨੇ ਸੀਰੀਆ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਜਮਾ ਲਿਆ ਸੀ।

(2) ਟਾਲਮੀ ਲੋਕ (323–198 ਈ. ਪੂ.)। ਮਿਸਰ ਅਤੇ ਸੀਰੀਆ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਸਿਆ ਫਲਿਸਤੀਨ ਦੇ ਤਾਕਤਾਂ ਵਿਚਲੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਸੀ।¹⁶ ਜਦ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮਿਸਰ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਸੀਰੀਆ ਵੱਲ ਵਧਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਫਲਸਤੀਨ ਨੂੰ ਹਥਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ। ਜਦ ਸੀਰੀਆ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਮਿਸਰ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਮਿਸਰ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ।

ਅਗਲੇ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤਕ, ਯਹੂਦੀ ਲੋਕ ਕਦੀ ਕਦੀ ਸੀਰੀਆ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸਨ, ਪਰ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਉਹ ਮਿਸਰ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ। ਟਾਲਮੀ ਪਹਿਲੇ ਨੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿਕੰਦਰੀਆ ਨੂੰ ਬਸਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਲਈ ਕਈ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੇ ਕੇ ਯਹੂਦੀ ਇਲਮ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ।

ਟਾਲਮੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮਿਸਰ ਵਿਚ ਬਾਈਬਲ ਦਾ ਸਤਪਤੀ ਅਨੁਵਾਦ ਸੀ। ਟਾਲਮੀ ਦੂਜੇ ਨੇ ਸਿਕੰਦਰੀਆ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਬਰਾਨੀ ਬਾਈਬਲ ਦਾ ਯੂਨਾਨੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ। ਰਵਾਇਤ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਅਨੁਵਾਦ 285 ਈ. ਪੂ. ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੱਤਰ ਯਹੂਦੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। (ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਸਪਤਤੀ’ ਜਾਂ *septuagint* ਨਾਂਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ‘ਸੱਤਰ’ ਹੈ।) ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਪਤਤੀ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਹਨ।

ਮਿਸਰ ਅਤੇ ਸੀਰੀਆ ਦੀ ਇਹ ਲੜਾਈ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜਾਰੀ ਰਹੀ। ਅਖੀਰ, 198 ਈ. ਪੂ. ਦੇ ਲਗਭਗ ਫਲਸਤੀਨ ਉੱਤੇ ਸੀਰੀਆ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ।

(3) *ਸਿਕੋਲਸੀ (198–165 ਈ. ਪੂ.)*। ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸਿਲੋਕਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਫਲਸਤੀਨ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀਆ, ਸਾਮਰੀਆ, ਗਲਾਤੀਆ, ਪਿਰੀਆ ਅਤੇ ਤਰਖੋਨਿਤਿਸ ਨਾਮਕ ਪੰਜ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਵੰਡਾਂ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ।

ਯਹੂਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸੀਰੀਆ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਕਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਹਨੇਰ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਖਲਨਾਇਕ ਐਂਟਿਓਕੁਸ ਚੌਥਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਐਂਟਿਓਕੁਸ ਐਪੀਫੇਨਸ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐੱਫ. ਲੇਗਰਡ ਸਮਿਥ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਾਲਮ ਆਦਮੀ’¹⁷ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਐਪੀਫੇਨਸ (175–165 ਈ. ਪੂ.) ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੂਨਾਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਜਿਊਸ (ਜੁਪੀਟਰ) ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਬਣਵਾ ਕੇ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਨਾਮੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੁੰਨਤ ਨੂੰ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਯਹੂਦੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਲਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਠਹਿਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਹੈਕਲ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵੇਦੀ ਉੱਤੇ ਸੂਰ ਦੀ ਬਲੀ ਚੜ੍ਹਾਈ।¹⁸ ਉਸ ਨੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਹਾਤੇ ਨੂੰ ਅਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁਆਹ ਮਿਲਾ ਕੇ ‘ਸੂਰ ਦਾ ਪਾਣੀ’ ਪੂਰੀ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਛਿੜਕ ਦਿੱਤਾ।

ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕਾਲ (165-63 ਈ. ਪੂ.)।

ਐਂਟਿਓਕੁਸ ਏਪੀਫੇਨਸ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕਾਰਣ ਮੱਤੀਯਾਹ ਨਾਮਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਯਾਜਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲੀ। ਮੱਤੀਯਾਹ ਦੇ ਪੰਜ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਯਹੂਦਾ, ਇਸ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦਾ ਆਗੂ ਬਣਿਆ। ਯਹੂਦਾ ਨੂੰ ‘ਹੱਥੜਾ ਯਹੂਦਾ’ ਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ‘ਹੱਥੜਾ’ ਲਈ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ‘ਮੱਕਾਬੀ’ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਯਹੂਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਮੱਕਾਬੀ ਕਾਲ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।¹⁹ ਯਹੂਦਾ ਮੱਕਾਬੀ ਨੇ 165 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਫੇਰ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਉੱਤੇ ਫਤਹਿ ਪਾ ਲਈ। ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਫੇਰ ਤੋਂ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਪਣ ਦੇ ਪਰਥ ਦੀ ਸ਼ਰੂਆਤ ਹੋਈ (ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 10:22)।

ਸੀਰੀਆ ਨਾਲ 163 ਈ. ਪੂ. ਤੋਂ 143 ਈ. ਪੂ. ਤਕ ਜੰਗ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਅਖ਼ੀਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲ ਗਈ। 135 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਜੌਨ ਹਿਰਕੈਨਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਕ ਯਹੂਦੀ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ।

ਇਸ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ, ਕਈ ਯਹੂਦੀ ਗੁੱਟ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫਰੀਸੀ ਅਤੇ ਸਦੂਕੀ ਵੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁੱਟਾਂ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਆਸੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਉਹੀ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।²⁰

ਇਸ ਕਾਲ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਸਾਲ ਘਰੇਲੂ ਕਲੇਸ਼ ਦੇ ਸਨ। ਜੌਨ ਹਿਰਕੈਨਸ ਦੇ ਵੰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੈਂਬਰ ਗੱਦੀ ਲਈ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਸਾਜਿਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕਤਲ ਹੋਏ। ਅਖ਼ੀਰ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਗੁੱਟ ਨੇ ਉਭਰ ਰਹੀ ਤਾਕਤ, ਰੋਮ ਤੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗੀ। ਇਸ ਯਹੂਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਰੋਮ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੁਕੜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਨਿਬੇੜਨ ਲਈ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਵਾਂਗ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀ

ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣਾ ਪਿਆ।

ਰੋਮੀ ਕਾਲ (63 ਈ. ਪੂ.-70 ਈ. ਪੂ.²¹)

63 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਨੂੰ ਪੌਪੇ ਮਹਾਨ ਨੇ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਸੀ।²² ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰੋਮੀ ਅਗਸਤਸ (ਓਕਟੇਵਿਯੁਸ) ਕੈਸਰ (27 ਈ. ਪੂ.-14 ਈ. ਪੂ.) (ਲੂਕਾ 2: 1) ਅਤੇ ਤਿਬਰਿਯੁਸ ਕੈਸਰ (14-37 ਈ. ਪੂ.) (ਲੂਕਾ 3: 1) ਰੋਮੀ ਹਾਕਮ ਸਨ।

ਫਲਸਤੀਨ ਦੇ ਹਾਕਮ ਰੋਮ ਨੂੰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਸਨ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ, ਯਹੂਦੀਆ ਦਾ ਹਾਕਮ ਅੰਤਿਪਤ੍ਰਿਸ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੇਰੋਦੇਸ ਮਹਾਨ ਬੈਠਾ, ਜੋ ਯਹੂਦੀਆ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ (37-3 ਈਸਵੀ) (ਲੂਕਾ 1: 5)। ਹੇਰੋਦੇਸ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਸਮਝ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਬੱਘੀ ਦੌੜ ਅਤੇ ਹੋਰ ਯੂਨਾਨੀ ਰੀਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਕੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਨਫਰਤ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਘਿਓਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਫੇਰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਹੈਕਲ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ (ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 2: 20), ਜਿਸ ਨੂੰ ਏਪਿਫੇਨੋਸ ਨੇ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਹੇਰੋਦੇਸ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਦਨਾਮ ਸੀ (ਮੱਤੀ 2: 1-18)।

ਹੇਰੋਦੇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਸਮੇਂ (ਮੱਤੀ 2: 19), ਦੇਸ਼ ਚੌਥਾਈ ('ਚਾਰਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ') ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਸੀ: (1) ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ, ਅਰਖਿਲਾਉਸ ਨਾਮਕ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਯਹੂਦੀਆ ਅਤੇ ਸਾਮਰੀਆ ਤੇ ਰਾਜਾ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਮੱਤੀ 2: 22)। 6 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਇਕ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਕ ਹਾਕਮ ਲਾਏ ਗਏ। (ਪਿਲਾਤਸ ਛੇਵਾਂ ਹਾਕਮ ਸੀ ([ਲੂਕਾ 3: 1]) (2) ਇਕ ਹੋਰ ਪੁੱਤਰ, ਹੇਰੋਦੇਸ ਅੰਤਿਪਾਸ (ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਕਦੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ 'ਹੇਰੋਦੇਸ' ਅਤੇ ਕਦੇ 'ਹੇਰੋਦੇਸ ਨਾਮਕ ਚੌਥਾਈ' ਆਖ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਖੇੜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ), ਨੂੰ ਗਲੀਲ ਅਤੇ ਪਿਰੀਆ ਦਾ ਹਾਕਮ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਲੂਕਾ 3: 1; ਵੇਖੋ ਮੱਤੀ 14: 1)। ਯਿਸੂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੌਰਾਨ ਹਾਕਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹੇਰੋਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। (3) ਇਕ ਤੀਜਾ ਪੁੱਤਰ, ਫਿਲਿੱਪ 'ਤ੍ਰਾਖੇਨਿਤਿਸ ਦਾ ਅਤੇ ਇਤੂਰੀਆ ਦੇ ਚੌਥੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸੀ'²³ (ਲੂਕਾ 3: 1; ਵੇਖੋ ਮੱਤੀ 14: 3)– ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਈ ਬਾਸ਼ਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।²⁴ (4) ਇਕ ਚੌਥਾ ਇਲਾਕਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਬਿਲੇਨੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,²⁵ ਲਿਸਾਨਿਆਸ ਨੂੰ ਜੋ ਹੇਰੋਦੇਸ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ (ਲੂਕਾ 3: 1)। ਅਬਿਲੇਨੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਹੇਰੋਦੇਸ ਮਹਾਨ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ।

ਰੋਮੀਆਂ ਨੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੇ ਛੱਡੀਆਂ ਸਨ: ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਬਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੱਦਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਉੱਕਰੇ ਹੋਏ ਸਿੱਕੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਮੂਰਤ ਨਾ ਹੋਵੇ।²⁶ ਰੋਮੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਝੰਡੇ ਲਿਜਾਣਾ ਮਨ੍ਹਾਂ ਸੀ।

ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮਸੀਹ ਲਈ ਰੋਮੀ ਕਾਲ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਰਸਤਾ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਵਿਚ *ਪੈਕਸ ਰੋਮਾਨਾ* (ਰੋਮੀ ਸ਼ਾਂਤੀ), ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਭਾਸ਼ਾ (ਯੂਨਾਨੀ) ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ, ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿਚ ਆਵਾਜਾਈ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੋਈ, ਬਣਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ।

ਫਲਸਤੀਨ ਦੇਸ਼

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ 'ਕਨਾਨ'

ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਉਤਪਤ 12:5; ਕੂਚ 6:4; ਯਹੋਸ਼ੂਆ 14:1)। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ, ਇਸ ਨੂੰ ‘ਫਲਸਤੀਨ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ,²⁷ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਨਾਂ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।²⁸

ਇਸ ਲੜੀ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਨਕਸ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇੰਜੀਲ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ 150 ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੌ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਾਸ ਭੂਗੋਲਿਕ ਥਾਂਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ।

‘ਮਸੀਹ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਫਲਸਤੀਨ’ ਵਾਲਾ ਨਕਸ਼ਾ ਵੇਖੋ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਢੰਗ ਸੀ ‘ਦਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬਏਰਸ਼ਬਾ’ ਤਕ (ਨਿਆਈਆਂ 20:1; ਵੇਖੋ 1 ਸਮੂਏਲ 3:20; 1 ਰਾਜਿਆਂ 4:25)। ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਦਾਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਬਏਰਸ਼ਬਾ ਤਕ ਤਕਰੀਬਨ 150 ਮੀਲ (240 ਕਿਲੋਮੀਟਰ) ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਕਬਾ 10,000 ਤੋਂ 12,000 ਵਰਗ ਮੀਲ (25 ਤੋਂ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ) ਸੀ।²⁹ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਤੇ, ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਲੀ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੇ ਹੋਣਗੇ।³⁰

ਮਸੀਹ ਦੇ ਜੀਵਨਕਾਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਇਲਾਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਯਰਦਨ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਸਨ। (1) *ਯਹੂਦੀਆ*। ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲਾ ਸੂਬਾ ਸੀ। ਯਹੂਦੀਆ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਆਪਣੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਹੋਣ ਉੱਤੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਅਕਸਰ ਯਹੂਦੀਆ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ; ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਪਰਬ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ। (2) *ਸਾਮਰੀਆ*। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਮਰੀਆ ਵਿਚ ਦੋਗਲੇ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਸਾਮਰੀ’ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਯਿਸੂ ਕਈ ਵਾਰ ਉੱਤਰ ਜਾਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਮਰੀਆ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। (3) *ਗਲੀਲ*। ਗਲੀਲ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਅਤੇ ਗੈਰਕੌਮ ਦੋਵੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ (ਵੇਖੋ ਮੱਤੀ 4:15)। ਯਹੂਦੀਆ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਪਿਛੜਿਆ ਇਲਾਕਾ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਭਾਗ ਗਲੀਲ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਟਿਆ ਸੀ।

ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਮਸੀਹ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ, ਯਿਸੂ ਗਲੀਲ ਦੀ ਝੀਲ ਦੇ ਪਾਰ ਪੂਰਬੀ ਕੰਢੇ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚ ‘ਬਾਸ਼ਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।³¹ ਲੂਕਾ 3:1 ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਇਤੁਰੀਆ ਅਤੇ ਤ੍ਰਖੇਨੀਤਿਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ’ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਕਾ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਗ ਨੂੰ ‘ਦਿਕਾਪੁਲਿਸ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਦਸ ਨਗਰ’³² (ਮੱਤੀ 4:25; ਮਰਕੁਸ 5:20; 7:31)।

ਆਪਣੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੇ ਅਖੀਰ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਯਿਸੂ ਗਲੀਲ ਤੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਹਰ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਫ਼ੀਨੀਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੂਰ ਅਤੇ ਸੈਦਾ ਨਗਰਾਂ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਸੀ (ਮੱਤੀ 15:21)। ਉਹ ਯਰਦਨ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਗਿਆ। ਜੋਸਿਫ਼ਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਇਲਾਕਾ ‘ਪਿਰੀਆ’ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ, ਪਰ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ‘ਯਰਦਨ ਦੇ ਪਾਰ’ ਵਾਕ ਅੰਸ਼ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਮੱਤੀ 4:25; 19:1; ਮਰਕੁਸ 10:1; ਯੂਹੰਨਾ 10:40)।

ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਲਈ ਇਸ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਥਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਥਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਨਕਸ਼ਾ ਵੇਖੋ।

ਇਸ ਨਕਸ਼ੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਚੌਕਸੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ: ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵੰਡ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਪਰ ਵੰਡ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਹੀ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਵਾਂ ਹੱਦਾਂ ਦੀਆਂ ਲਗਭਗ ਸਥਿਤੀਆਂ ਹਨ।

ਹੋਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨਾਂ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਸਾਲਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯਹੂਦੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਾਂਅ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤਕ, ਖੁਦਾ ਦੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 'ਯਹੂਦੀਆਂ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ (ਅਜ਼ਰਾ 4: 12; 5: 1)। ਇਹ ਨਾਂਅ ਯਹੂਦਾ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਰਾਜ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ: ਬਾਬਲ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਪਰਤਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਉਸ ਇਲਾਕੇ (ਅਤੇ ਯਹੂਦਾ ਦੇ ਗੋਤਰ) ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਸਨ। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ 'ਯਹੂਦੀ' ਨਾਂਅ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਮੱਤੀ 2: 2; ਯੂਹੰਨਾ 1: 19)।

ਹਾਲੇ ਵੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਰਾਏਲੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 1: 47; 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 11: 22), ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ ਕਿ ਇਸਰਾਏਲ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ 'ਇਬਰਾਨੀ' ਹੋਣ ਦਾ ਠੱਪਾ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 6: 1; 2 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 11: 22)।

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ

ਬਾਬਲ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਪਰਤਣ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਬਰਾਨੀ ਦੀ ਥਾਂ ਅਰਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲੈਣ ਲਗ ਪਈ। ਅਰਾਮੀ ਜੋ ਕਿ ਸੀਰੀਆ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੀ, ਇਬਰਾਨੀ ਦੇ ਨਾਲ ਉਵੇਂ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਲਾਤੀਨੀ ਅਤੇ ਇਟੈਲੀਅਨ। ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਲਾਤੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਵਾਂਗ ਯਹੂਦੀ ਮੁੰਡੇ ਅਜੇ ਤਕ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਇਬਰਾਨੀ ਹੀ ਸਿੱਖਦੇ ਸਨ।

ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਯੂਨਾਨੀ ਹੀ ਸੀ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਰੋਮੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਾਤੀਨੀ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਸਲੀਬ ਤੇ ਟੰਗਣ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲੱਗੀ ਤਖਤੀ ਇਬਰਾਨੀ, ਲਾਤੀਨੀ ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਤਿੰਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 19: 20)।

ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ

ਬੰਦੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯਹੂਦੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੀ ਸਨ। ਬੰਦੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ ਹੋਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਹੁਨਰ ਵੀ ਹੈ। ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਯਹੂਦੀ ਵਪਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿਚ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ

ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਹੈਕਲ ਅਜੇ ਵੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਸੀ। ਬਾਬਲ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਪਰਤਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜਰੁਬਾਬਲ ਵੱਲੋਂ ਬਣਵਾਈ ਗਈ ਹੈਕਲ ਏਪੀਫੇਨਸ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹੇਰੋਦੇਸ ਮਹਾਨ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਜਨਮ ਦੇ ਲਗਭਗ 16 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਹੈਕਲ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 2: 20) ਅਤੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੌਰਾਨ ਅਜੇ ਇਸ ਦਾ ਕੰਮ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ।³³ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਗਤ ਯਹੂਦੀ ਵੀ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ³⁴ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 2: 5-11)।

ਪਰ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ, ਸਿਨਾਗੋਗ (synagogue) (ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ

ਯਹੂਦੀ ਸਮਾਜ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ—ਅਨੁਵਾਦਕ) ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਸਿਨਾਗੋਗ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਪਰ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਸ ਅਹਿਮੀਅਤ ਮਿਲੀ ਹੈ (ਮੱਤੀ 12:9; 13:54)। ਸਿਨਾਗੋਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਬੰਦੀ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦ ਉਹ ਠਹਿਰਾਏ ਹੋਏ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਬ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸਿਨਾਗੋਗ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਦਸ ਬੰਦੇ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।³⁵ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿਨਾਗੋਗਾਂ ਸਨ। ਸਿਨਾਗੋਗ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਤ ਦੀਆਂ ਬੰਦਗੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਸਾਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੀਤ, ਦੁਆਵਾਂ ਅਤੇ ਬਾਈਬਲ ਵਿੱਚੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ।³⁶ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਿਨਾਗੋਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਯਹੂਦੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ, ਯਾਜਕਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਵਿਚ ਵਿਚ ਭੇਜੇ ਗਏ ਇਕ ਨਬੀ ਨਾਲ ਅਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਸੀਹ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਯਾਜਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਵੀ ਸਹਾਇਕਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ (ਲੂਕਾ 10:31, 32)। ਖਾਸ ਅਹਿਮੀਅਤ ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ, ਯਿਸੂ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੌਰਾਨ ਯਹੂਦੀ ਮੱਤ ਵਿਚ ਦੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਂ ਸਰਦਾਰ ਯਾਜਕ ਸਨ (ਵੇਖੋ ਲੂਕਾ 3:2)। ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਅੱਨਾਸ ਨੂੰ ਰੋਮੀ ਹਾਕਮ ਵੱਲੋਂ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਰਸੂਖ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਕਯਾਫ਼ਾ (ਯੂਹੰਨਾ 18:13) ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (ਮੱਤੀ 26:3, 57; ਯੂਹੰਨਾ 11:49; 18:24)। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ, ਅੱਨਾਸ ਹੀ ਅਸਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 4:6)।

ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਯਾਜਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਹੋਰ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਰੱਬੀ ਹੀ ਸਨ (ਮੱਤੀ 23:7, 8),³⁷ ਜੋ ਸਿਨਾਗੋਗਾਂ ਅਤੇ ਸਿਨਾਗੋਗ ਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਰੱਬੀਆਂ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਯਾਜਕਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਲਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੀ ਰੱਬੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।³⁸

ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਮੱਤੀ 2:4; 5:20; 7:29; 9:3)। ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ‘ਗ੍ਰੰਥੀ’ ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਥ ‘ਲੇਖਕ’ ਹੈ। ਮੂਲ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।³⁹ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। ਉਹ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਸਿਖਲਾਉਣ ਵਾਲੇ’ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਲੂਕਾ 7:30; 11:45, 46, 52)।⁴⁰ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਸਨ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ (ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ‘ਫ਼ਰੀਸੀ’ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਵੇਖੋ)।

ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਾਸਭਾ (ਸਨਹੇਡ੍ਰਿਨ) ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮਹਾਸਭਾ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੀ ‘ਸਰਵਉੱਚ ਅਦਾਲਤ’ ਸੀ। ‘ਸਨਹੇਡ੍ਰਿਨ’ ਇਕ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ KJV ਅਤੇ NASB ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ‘ਮਹਾਸਭਾ’ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ (ਮੱਤੀ 26:59; ਮਰਕੁਸ 15:43; ਲੂਕਾ 22:66), ਪਰ NIV ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਲਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ‘ਸਨਹੇਡ੍ਰਿਨ’ ਹੀ ਰਹਿਣ

ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 200 ਈ. ਪੂ. ਵਿਚ ਸਨਹੇਡ੍ਰਿਨ ਸ਼ਬਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਯਹੂਦੀ ਕੌਮ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਨਹੇਡ੍ਰਿਨ ਜਾਂ ਮਹਾਸਭਾ ਵਿਚ ਸੱਤਰ ਮੈਂਬਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਸਰਦਾਰ ਯਾਜਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਮੈਂਬਰ ਸਦੂਕੀ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ('ਸਦੂਕੀ' ਤੇ ਚਰਚਾ ਵੇਖੋ), ਪਰ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੀ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਭਾਰੂ ਸੀ ('ਹੋਰ ਗੁੱਟ' ਤੇ ਚਰਚਾ ਵੇਖੋ)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸੁਰਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਸਭ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।

ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣਾ

ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਯਹੂਦੀ ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਐਨਾ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਹੀ ਸਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਫ਼ਿਰਕੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸਨ।

ਫ਼ਰੀਸੀ

'ਫ਼ਰੀਸੀ' ਇਕ ਇਬਰਾਨੀ ਕਿਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ 'ਅੰਡ ਕਰਨਾ' ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੁੱਟ ਜਾਂ ਫ਼ਿਰਕੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਿਲੋਕਸ ਦੇ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਯੂਨਾਨੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੂਲ ਵਿਚ, ਫ਼ਰੀਸੀ ਲੋਕ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਰਧਾ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਉਹ ਸਵੈ-ਧਰਮੀ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਦੀ ਫ਼ਿਰਕਾ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ (ਮੱਤੀ 23: 1-36)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਸੀ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸੂਖ਼ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ। ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦੀ 'ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਰੀਤ' ਨੂੰ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਦੇ ਸਨ (ਮਰਕੁਸ 7: 3)। ਯਿਸੂ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਕਰਕੇ (ਮੱਤੀ 15: 1-14) ਫ਼ਰੀਸੀ ਉਸ ਦੇ ਪੱਕੇ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਏ ਸਨ।

ਸਦੂਕੀ

'ਸਦੂਕੀ' ਸ਼ਬਦ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੇ ਵਕਤ ਦੇ ਸਾਦੇਕ ਨਾਮਕ ਮੁੱਢਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (1 ਰਾਜਿਆਂ 1: 32, 34, 38, 45; ਵੇਖੋ ਹਿਜ਼ਕੀਏਲ 40: 46; 44: 15)। ਹੇਰੋਦੇਸ ਮਹਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਤਕ ਹਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਸਦੂਕੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਅਮੀਰ, ਕੁਲੀਨ ਫ਼ਿਰਕਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯਾਜਕ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਦੂਕੀਆਂ ਦਾ ਅਰੰਭ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਅਰੰਭ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੂਨਾਨੀ ਢੰਗ ਅਪਨਾ ਲਏ ਸਨ। ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਉਹ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਤਾਕਤ ਸਨ। ਯੂਨਾਨੀ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਉੱਠਣ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਣਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ (ਮਰਕੁਸ 12: 18; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 23: 6-8)। ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨ ਲਗੇ ਸਨ।

ਹੋਰ ਗੁੱਟ

ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਫ਼ਲਸਤੀਨ ਵਿਚ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਹੇਰੋਦੇਸ ਨੂੰ ਬਿਠਾਉਣ ਲਈ ਤੁਲਿਆ ਹੇਰੋਦੇਸੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਗੁੱਟ ਸੀ (ਮੱਤੀ 22: 16; ਮਰਕੁਸ 3: 6; 12: 13; ਵੇਖੋ ਮਰਕੁਸ 8: 15)।

ਜ਼ੇਲੋਤੇਸੀ ਲੋਕ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਰੋਮ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਬਾਗ਼ੀ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਟੋਲਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸ਼ਮੂਨ, ਇਕ ਰਸੂਲ ਬਣਿਆ (ਮੱਤੀ 10:4; ਮਰਕੁਸ 3:18; ਲੂਕਾ 6:15)।

ਦੁਨਿਆਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁੱਟ ਸੀ। ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਜਮਾਤ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। (ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫ਼ਰੀਸੀਆਂ ਦੇ ਗੁੱਟ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿੱਕਲੇ ਹੋਣ)। ਕੁਝ ਲੋਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਮਰਾਨ ਸਮਾਜ (ਜਿੱਥੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ‘‘ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚਲੇ ਚਰਮ ਪੱਤਰ’’ ਮਿਲੇ) ਇਸੇਨੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸੀ। ‘‘ਇਸੇਨੀ’’ ਨਾਂਅ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੁੱਟ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸਿਰਫ਼ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਕਿ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸੇਨੀ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਇਸੇਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਦੇ ਕਈ ਸਬੂਤ ਹਨ।⁴¹

ਮਸੀਹਾ ਸਬੰਧੀ ਉਮੀਦਾਂ

ਇਸ ਪਾਠ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਮਸੀਹਾ ਦਾ ਰਾਹ ਤੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੱਤੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ

‘‘ਮਸੀਹਾ’’ ਜਾਂ ਮਸਾਯਾਹ ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ‘‘ਮਸਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ’’ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ‘‘ਖ਼੍ਰਿਸਟੁਸ’’ ਹੈ (ਯੂਹੰਨਾ 1:41)। ਯਾਜਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਵੇਲੇ ਮਸਹ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ; ਪਰ ਜਦ ਕੋਈ ਯਹੂਦੀ ‘‘ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਮਸਹ ਕੀਤਾ’’ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਵੇਖੋ 1 ਸਮੂਏਲ 10:1; 24:6; ਜ਼ਬੂਰ 2:2, 6)।

ਇਸ ਪਾਠ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੇ ਆਉਣ ਤਕ ਮਸੀਹਾ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਿਮਓਨ ਅਤੇ ਆਂਨਾ ਦੀ ਉਤੇਜਨਾ ਵਿਚ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੈਕਲ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਸੀ (ਲੂਕਾ 2:25–38)। ਸਿਮਓਨ ‘‘ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਸੀਹ’’ (ਲੂਕਾ 2:26) ਦੀ ਰਾਹ ਤੱਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਂਨਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ‘‘ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਦੇ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ’’ ਯਿਸੂ ਵਿਖੇ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ (ਲੂਕਾ 2:38)। ਜਦ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ‘‘ਲੋਕ ਉਡੀਕਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸੱਭੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਵਿਖੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਹੋ ਮਸੀਹ ਨਾ ਹੋਵੇ’’ (ਲੂਕਾ 3:15)। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਾਮਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ‘‘ਮਸੀਹ ਜੋ ਖ਼੍ਰਿਸਟੁਸ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ’’ (ਯੂਹੰਨਾ 4:25)। ਅਰਿਮਥੇਆ ਵਾਸੀ ਯੂਸੂਫ਼ ਨੂੰ ‘‘ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਉਡੀਕ’’ (ਲੂਕਾ 23:51) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ (ਯੂਹੰਨਾ 6:15) ਅਤੇ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਫ਼ਤਹਿਮੰਦ ਦਾਖਲੇ ਦੌਰਾਨ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ (ਯੂਹੰਨਾ 12:13)।

ਮਸੀਹ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸਨ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦਾਉਦ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੋਣਾ ਸੀ (ਮੱਤੀ 22:42); ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਬੈਤਲਹਮ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਸੀ (ਮੱਤੀ 2:5, 6; ਯੂਹੰਨਾ 7:42)। ਮਸੀਹਾ

ਦੇ ਆਉਣ ਸਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਨਾਲ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਕਿਆਫਾ ਵੀ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 1:21; ਮੱਤੀ 16:14)। ਝੂਠੇ ਮਸੀਹਾ ਉੱਠ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਜਾਗ ਉੱਠੀਆਂ ਸਨ।⁴²

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਕਿਆਫਿਆਂ ਨਾਲ, ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਔਖਾ ਹੈ: ‘ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਨਾ ਕੀਤਾ’ (ਯੂਹੰਨਾ 1:11)। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਯਹੂਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਯਹੂਦੀ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਯਿਸੂ ਦਾ ਠੁਕਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ (ਮੱਤੀ 21:42; ਮਰਕੁਸ 12:10; ਲੂਕਾ 17:25; ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 4:11; 1 ਪਤਰਸ 2:4, 7)। ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਮਸੀਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਬੂਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਐਨੇ ਲੰਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਡੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ?

ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ਤੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਠੁਕਰਾਇਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਸੀਹ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕ ਸੋਚ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਯਿਸੂ ਉਸ ਸੋਚ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮਸੀਹ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇਗਾ (ਯਸਾਯਾਹ 9:6, 7), ਜਿਸ ਨੇ ਦਾਉਦ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਣਾ ਸੀ (ਜ਼ਬੂਰ 89:3, 4)। ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਸੀਹ ਦੁੱਖ ਝੱਲਣ ਵਾਲਾ ਸੇਵਕ ਹੋਵੇਗਾ (ਜ਼ਬੂਰ 22:1–21; ਯਸਾਯਾਹ 53:1–12), ਪਰ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਨਬੂਵਤਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਯਹੂਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਸੀ ਕਿ ਰੋਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਦਾਉਦ ਅਤੇ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਾਂਗ ਇਸਰਾਏਲ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਡਾਹਢੇ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਰਹਿਨੁਮਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਮਸੀਹ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ‘ਮੇਰਾ ਰਾਜ ਇਸ ਜਗਤ ਦਾ ਨਹੀਂ’ (ਯੂਹੰਨਾ 18:36), ਇਹ ਸਭ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਯਿਸੂ ਉਸ ‘ਗੋਲ ਕਿੱਲ’ ਵਾਂਗ ਸੀ, ਜੋ ਮਸੀਹ ਲਈ ਉਹਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ‘ਚੌਰਸ ਛੇਕ’ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸਾਰ

ਯਿਸੂ ਦੇ ਵਕਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹੋਰ ਵੇਰਵੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਯਹੂਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਜੀਵਨਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਲਈ ਥੋੜਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਇੰਜੀਲ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਉਸ ਜਗਤ ਦੇ ਬਾਰੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਆਇਆ, ਆਓ ਉਸ ਨਬੂਵਤ ਦੀ ਕਿ ਮਸੀਹ ਦੇ ‘ਸੁੱਕੀ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਜੜ੍ਹ ਵਾਂਗ ਫੁੱਟ ਨਿੱਕਲਣ’ (ਯਸਾਯਾਹ 53:2) ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਖਤਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਖੁਦਾ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ (ਗਲਾਤੀਆਂ 4:4), ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਸੁੱਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਂਗ ਸੁੱਕ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਰੁੱਖੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚੋਂ, ਮਸੀਹ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਯਿਸੂ ਦਾ ਧਰਮ ਵਧ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਫੈਲ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

¹ਬੀ. ਐੱਸ. ਡੀਨ, ‘ਬਾਈਬਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ,’ *ਟਰੁੱਥ ਫਾਰ ਟੁਡੇ* (ਪੰਜਾਬੀ)।²ਹੋਰ ਯਹੂਦੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਖਿੰਡ ਗਏ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਵੱਸ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਖਿੰਡੇ ਹੋਏ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 7:35; ਵੇਖੋ ਯਾਕੂਬ 1:1)।³ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦਾ ਆਖਰੀ ਵਚਨ 430–425 ਈ.

ਪੂ. ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜਨਮ ਸਬੰਧੀ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਲਗਭਗ 5 ਈ. ਪੂ. ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਵਾਪਰੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸੌ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਵੱਧ ਦਾ ਵਕਫ਼ਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।⁴ ਸਮਿਥ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਚੁਣ ਕੇ ਅਪਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ (ਐੱਫ. ਲੇਗਰਡ ਸਮਿਥ, *ਦ ਨੈਰੇਟਡ ਬਾਈਬਲ ਇਨ ਕ੍ਰੋਨੋਲੋਜੀਕਲ ਆਰਡਰ* [ਯੂਜੀਨ, ਓਰੀਗਨ: ਹਾਰਵੈਸਟ ਹਾਊਸ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼, 1984], 1338–39)।⁵ ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ‘‘*canon*’’ (ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਰਾਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਨ।⁶ ਯਿਸੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਸੂਲ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਅਪੋਕ੍ਰਿਫ਼ਾ (ਅਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਜਾਂ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ) ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ।⁷ ਜੋਸਿਫ਼ ਨੇ *ਅਗੋਸਟ ਏਪੀਅਨ ਐਂਡ ਆਟੋਬਾਇਓਗ੍ਰਾਫੀ* ਨਾਮਕ ਦੋ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤਾ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।⁸ ਨਬੂਵਤੀ ਸੁਪਨੇ ਰੋਮੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਵਰਗੀਆਂ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਨਬੂਵਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਪਹਿਲੂ ਉਹ ਵਾਅਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਖੁਦਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ (ਦਾਨੀਏਲ 2:44) – ਉਹ ਵਾਅਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਇਸ ਪਾਠ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਨਬੂਵਤ ਵਿਚ ਦੱਸੀਆਂ ਚਾਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਤੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਲਾਵਾਂਗੇ।⁹ ਮਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਫਾਰਸੀਆਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਪਾਉਣ ਲਈ ਫ਼ੌਜਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਦਾ-ਫਾਰਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਫਾਰਸ ਕੋਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਫਾਰਸੀ ਹਕੂਮਤ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਫਾਰਸੀ ਹਕੂਮਤ ਹੀ ਆਖਾਂਗਾ।¹⁰ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖ ਕਾਲਾਂ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ, ਲਗਭਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ। ਵੱਖੋਂ ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਰੀਕਾਂ ਫਲਸਤੀਨ ਉੱਤੇ ਹਕੂਮਤ ਤਕ ਸੀਮਿਤ ਹਨ।

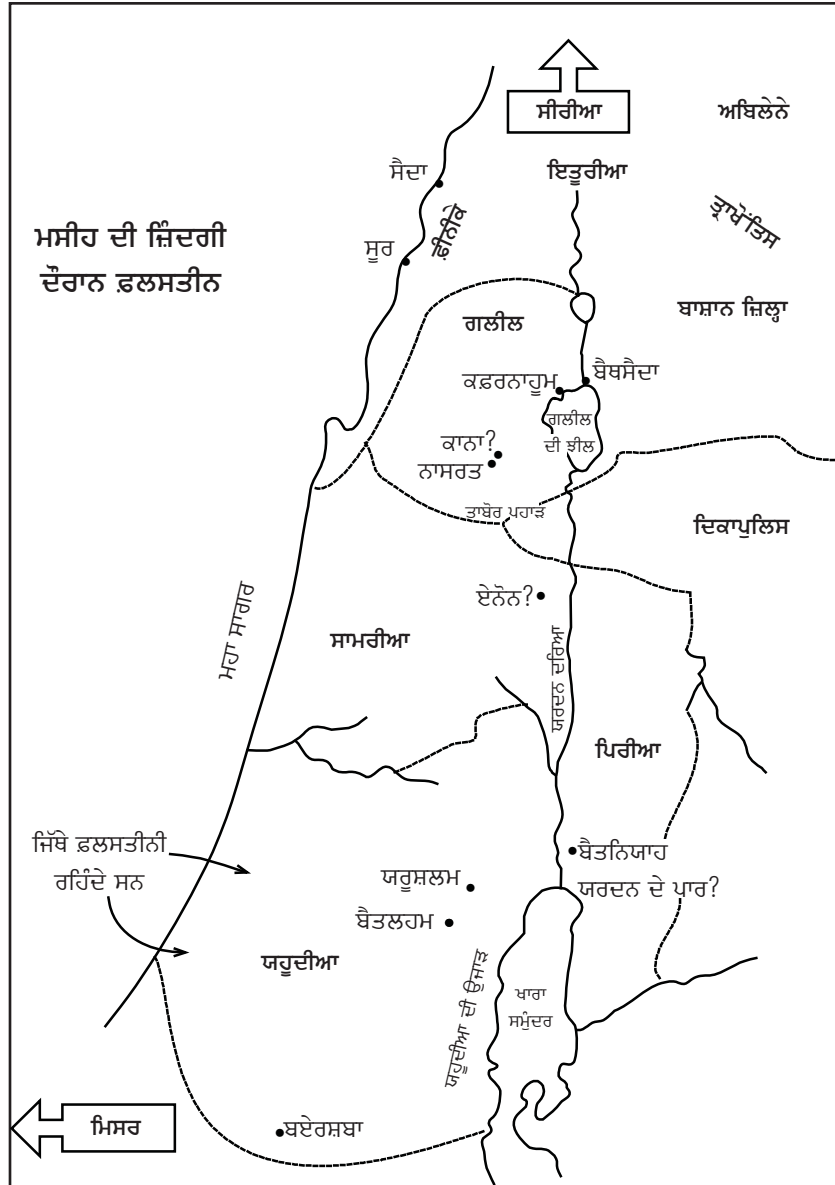
¹¹ ਸਿਕੰਦਰ ਮਹਾਨ ਦੇ ਮਕਦੂਨੀਆਂ ਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ‘‘ਮਕਦੂਨੀ ਕਾਲ’’ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਾਨੀਏਲ 8:21 ਵਿਚ ‘‘ਯੂਨਾਨ’’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਮੀਖਿਆ ਵਿਚ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਾਂਗੇ।¹² ਸਾਹਿਤਕ ਯੂਨਾਨੀ ਦੇ ਉਲਟ *ਕੋਇਨੀ* ਯੂਨਾਨੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਯੂਨਾਨੀ ਬੋਲੀ ਸੀ।¹³ ਸਿਕੰਦਰ ਮਹਾਨ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਜਾਣ ਦੀ ਨਬੂਵਤ ਦਾਨੀਏਲ 8:8, 21, 22 ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।¹⁴ ‘‘ਟਾਲਮੀ’’ ਸ਼ਬਦ ਮਿਸਰ ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਰਨੈਲ ਟਾਲਮੀ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ।¹⁵ ‘‘ਸਿਲੋਕਸੀ’’ ਸ਼ਬਦ ਸੀਰੀਆ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿਲੋਕਸ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।¹⁶ ‘‘ਮਸੀਹ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਫਲਸਤੀਨ’’ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਵੇਖੋ।¹⁷ ਸਮਿਥ, 1346. ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦਾਨੀਏਲ ਦੀਆਂ ਕਈ ਨਬੂਵਤਾਂ ਐਂਟੀਓਕਸ ਐਪੀਫੇਨਸ ਦੀ ਜ਼ਾਲਮ ਹਕੂਮਤ ਬਾਰੇ ਹਨ (ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, ਦਾਨੀਏਲ 8:9–11)।¹⁸ ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਸੂਰ ਅਸ਼ੁੱਧ ਜਾਨਵਰ ਸੀ (ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 11:3, 7)।¹⁹ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਮੋਨੀ (ਜਾਂ ਹਸਮੋਨੀ) ਕਾਲ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।²⁰ ਮੂਸਾ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਂ ਯਾਜਕ ਹਾਰੂਨ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਣ (ਵੇਖੋ ਕੂਚ 29:9; ਗਿਣਤੀ 25:10–13), ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਮੂਸਾ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

²¹ ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਤਰੀਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਫਲਸਤੀਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੈ। ਰੋਮ ਨੇ 70 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਯਹੂਸਲਮ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ।²² ਉਸ ਸਮੇਂ, ਰੋਮ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਜਣਿਆਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੌਪੋ ਅਤੇ ਜੂਲੀਅਸ ਸੀਜ਼ਰ ਵੀ ਸਨ। ਅਖੀਰ ਜੂਲੀਅਸ ਸੀਜ਼ਰ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ।²³ ‘‘ਮਸੀਹ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਫਲਸਤੀਨ’’ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਵੇਖੋ।²⁴ ‘‘ਬਾਸ਼ਾਨ’’ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਈ

ਵਾਰ ਆਇਆ ਹੈ (ਯਹੋਸ਼ੁਆ 22:7; 1 ਇਤਿਹਾਸ 6:71; ਯਸਾਯਾਹ 33:9), ਪਰ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਇਤੁਰਈਆ ਅਤੇ ਤਰਖੋਨਿਤਿਸ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬਾਸ਼ਾਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ‘ਬਾਸ਼ਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ’ ਹੀ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।²⁵ ‘ਮਸੀਹ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਫ਼ਲਸਤੀਨ’ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਵੇਖੋ।²⁶ ਕੈਸਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਵਾਲੇ ਸਿੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਜ਼ਰੂਰ ਸਨ (ਮੱਤੀ 22:20), ਪਰ ਯਹੂਦੀ ਲੋਕ ਰੋਮ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਟੈਕਸ ਚੁਕਾਉਣ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ‘ਸਰਾਪਿਤ ਸਿੱਕਿਆਂ’ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ।²⁷ ‘ਪਲਸਤੀਨ’ ਨਾਂ ਪਲਿਸਤੀਆਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਲਿਸਤੀ ਲੋਕ ਕਨਾਨ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਕੰਢੇ ਦੇ ਵਾਸੀ ਸਨ (ਵੇਖੋ ਸਫ਼ਨਯਾਹ 2:5)। ਮੱਕਾਬੀ ਲੋਕ ਪਲਿਸਤੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਨਾਂ ਤੋਂ ਪਲਿਸਤੀਆਂ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਯਹੂਦੀ ਕੌਮ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲ ਗਏ ਸਨ।²⁸ ‘ਪਲਿਸਤੀਨ’ ਲਈ KJV ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਯੋਏਲ 3:4 ਵਿਚ ‘Philistine’ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। NASB ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ‘*philistia*’ ਹੋਇਆ ਹੈ।²⁹ ਜੌਨ ਡੀ. ਡੇਵਿਸ, ‘*palestine*’ ਏ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਆਫ਼ ਦ ਬਾਈਬਲ, ਜਿਲਦ ਚੌਥੀ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਬੇਕਰ ਬੁੱਕ ਹਾਊਸ, 1956), 562. ³⁰ ਪਲਿਸਤੀਨ ਦੇ ਖੇਤਰਫਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨੇੜਲੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਖੇਤਰਫਲ ਨਾਲ ਮਿਲਾਓ। ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ਲਸਤੀਨ ਦੇ ਛੋਟੇ ਹੋਣ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਆਧੁਨਿਕ ਫਿੱਜੀ, ਕਵੈਤ ਜਾਂ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕੁ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਬਿਲਾਈਜ਼, ਅਲ ਸਲਵਾਡੋਰ, ਜਾਂ ਸਲੋਵੇਨੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਸੀ।

³¹ ਟਿੱਪਣੀ 24 ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰੋ। ³² ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦਸ ਵੱਡੇ ਨਗਰ ਸਨ ਪਰ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਾਂ ਹੀ ਨੂੰ ਅਹਿਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ³³ ਰੋਮੀ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ 70 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਤਬਾਹ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ 60 ਈਸਵੀ ਦੇ ਅਖੀਰੀ ਦਹਾਕੇ ਤਕ ਹੈਕਲ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤਕ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ³⁴ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ‘ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਪਰਬ’ ਵਾਲਾ ਚਾਰਟ ਵੇਖੋ। ਨਰਸਿੰਗਿਆਂ ਦੇ ਪਰਬ ਅਤੇ ਪੂਰੀਮ ਦੇ ਪਰਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਪਰਬਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਅਗਲੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਪਰਬਾਂ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ³⁵ ‘ਸਿਨਾਗੋਗ’ ਸਭਾ ਲਈ ਹੈ। (‘ਸਿਨਾਗੋਗ’ ਦੇ ਮੂਲ ਅਰਥ ਲਈ, ‘ਮੱਤੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ’ ਨਾਮਕ ਪਾਠ ਵੇਖੋ)। ਤਾਂ ਵੀ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਲਈ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ (ਲੂਕਾ 7:5)। ³⁶ ਸਿਨਾਗੋਗਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਅਗਲੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸਾਂਗੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ‘ਬਜ਼ਰਗ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਯਹੂਦੀ ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਸਿਨਾਗੋਗਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਲਈ ‘ਬਜ਼ਰਗ’ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਲੂਕਾ 7:3-5) ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵੀ। ³⁷ ‘ਰੱਬੀ’ ਇਕ ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ‘ਮੇਰਾ ਸੁਆਮੀ’ ਜਾਂ ‘ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ’ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ‘ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ’ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਵੇਖੋ ਯੂਹੰਨਾ 20:16; ‘ਰੱਬੋਨੀ’ ‘ਰੱਬੀ,’ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ)। ਇੱਜਤ ਦੇਣ ਲਈ ਯਿਸੂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਰੱਬੀ’ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ (ਮੱਤੀ 26:25; ਮਰਕੁਸ 9:5; ਯੂਹੰਨਾ 3:2)। ³⁸ ਇਹ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਅਖੀਰ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਾਲਮੁਡ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ³⁹ ਵੇਖੋ 2 ਸਮੂਏਲ 8:17 (NASB ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ ‘ਸਕੱਤਰ,’ ‘ਗ੍ਰੰਥੀ’ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੈ; ਵੇਖੋ KJV)। ⁴⁰ ਸਰੂ ਦੇ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ KJV ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ‘ਡਾਕਟਰ’ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ⁴¹ ਨਵਾਂ ਨੇਮ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਹੰਨਾ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਖੁਦਾ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 1:6; ਲੂਕਾ 3:2)। ਇਸ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਇਸੇਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਯੂਹੰਨਾ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਤੇ ਕਈ ਫ਼ਰਕਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ⁴² ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ (ਮੱਤੀ 24:5, 23, 24)। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ

ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ (ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮ 5:36, 37 ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਦੋ ਪਖੰਡੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਪਰਬ										
ਪਰਬ ਦਾ ਨਾਂ	ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਦਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ	ਜਿਸ ਮਹੀਨੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ	ਪਵਿੱਤਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਮਹੀਨਾ	ਸਰਕਾਰੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਮਹੀਨਾ	ਨੇਬਲਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਮਹੀਨਾ	ਪਰਬ ਦਾ ਸਮਾਂ	ਕਿੱਥੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ	ਇਸ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਖਾਸ ਗੱਲ	ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਸੀ	ਹੋਰ ਨਾਂ
ਪਸਾਹ	ਵੱਡਾ ਪਰਬ	ਨਿਸਾਨ ਜਾਂ ਅਬੀਬ	ਪਹਿਲਾ	ਸਤਵਾਂ	ਅਪ੍ਰੈਲ	1 ਹਫ਼ਤਾ	ਯਰੂਸ਼ਲਮ	ਪਸਾਹ ਦਾ ਲੋਲਾ ਖਾਣਾ	ਮੌਤ ਦਾ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਮਿਸਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ	ਅਖ਼ੀਰੀ ਰੋਟੀ
ਪੈਂਟੀਕਾਸਟ	ਵੱਡਾ ਪਰਬ	ਸਿਵਾਨ	ਤੀਜਾ	ਨੌਵਾਂ	ਜੂਨ	1 ਦਿਨ	ਯਰੂਸ਼ਲਮ	ਕਣਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਫਲ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ, ਦੋ ਰੋਟੀਆਂ ਭੋਟ ਕਰਨੀਆਂ	ਸੰਨੈ ਪਹਾੜ ਉੱਤੇ ਸ਼ਰਾ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ	ਹਫ਼ਤੇ; ਪਹਿਲਾ ਫਲ; ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ
ਤੰਬੂ	ਵੱਡਾ ਪਰਬ	ਤਿਸਰੀ ਜਾਂ ਇਥਾਨੀਮ	ਸਤਵਾਂ	ਪਹਿਲਾ	ਅਕਤੂਬਰ	1 ਹਫ਼ਤਾ	ਯਰੂਸ਼ਲਮ	ਤੰਬੂਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ	ਉਸਾੜ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ	ਇਕੱਠ
ਨਰਸਿੰਗੋ	ਛੋਟਾ ਪਰਬ	ਤਿਸਰੀ ਜਾਂ ਇਥਾਨੀਮ	ਸਤਵਾਂ	ਪਹਿਲਾ	ਅਕਤੂਬਰ	1 ਦਿਨ	ਕਿਤੇ ਵੀ	ਨਰਸਿੰਗੋ ਫੂਕਣੇ	ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਾ ਦਿਨ	
ਸਮਰਪਣ	ਛੋਟਾ ਪਰਬ	ਕਿਸਲੇਵ	ਨੌਵਾਂ	ਤੀਜਾ	ਦਿਸੰਬਰ	8 ਦਿਨ	ਕਿਤੇ ਵੀ	ਆਂਨ ਦ ਕਰਦੇ, ਗਾਉਂਦੇ, ਦੀਵੇ ਅਤੇ ਮਸ਼ਾਲਾਂ ਜਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ	ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਹੱਥੋਂ ਫੇਰ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੋਕਲ ਦਾ ਮੁੜ ਸਮਰਪਣ	ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ
ਪੂਰੀਮ	ਛੋਟਾ ਪਰਬ	ਅਦਾਰ	ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ	ਛੇਵਾਂ	ਮਾਰਚ	2 ਦਿਨ	ਕਿਤੇ ਵੀ	ਆਸਤਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਨਾ	ਰਾਣੀ ਆਸਤਰ ਦਾ ਯਹੂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ	

¹ਓਰਿਨ ਰੂਟ © 1964 ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਫਾਰ ਸਰਵਿਸ ਤੋਂ ਮੁੜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ। ਏਲਿਏਨਰ ਡੈਨੀਅਲ © 1983 ਵੱਲੋਂ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ, ਸਟੈਂਡਰਡ ਪਬਲਿਸਿੰਗ।